

Tempus

**544343-TEMPUS-1-2013-
1-LT-TEMPUS-SMHES**

Number of the Grant Agreement
2013-4580/001-001

Education for
Leadership,
Intelligence and Talent
Encouraging

**Проект TEMPUS «Освіта для лідерства, інтелігентності та розвитку таланту»
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»**

О. Г. Романовський

Бізнес-лідерство і когнітивні якості

Київ 2016

УДК 005.322:316.46]:165.194](07)
ББК 65.050.2я7+88.5я7
Р69

Рекомендовано до друку Вченою радою Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут» (протокол № 8 від 18 вересня 2015 р.)

Рецензенти:

С. М. Резнік, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»;

Т. Б. Хомуленко, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Романовський О. Г.

Р69 Бізнес-лідерство і когнітивні якості : навчальний посібник / О. Г. Романовський. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016. – 40 с.
ISBN 978-617-7288-23-6

Публікацію здійснено у межах Проекту Програми TEMPUS «Освіта для лідерства, інтелігентності та розвитку таланту» (ELITE – Education for Leadership, Intelligence and Talent Encouraging) – URL: <http://elite-project.eu>

This publication has been funded with support from the European Union. The publication reflects the views only of the authors, and the Union cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

УДК 005.322:316.46]:165.194](07)
ББК 65.050.2я7+88.5я7

ISBN 978-617-7288-23-6

© Проект Програми TEMPUS «Освіта для лідерства, інтелігентності та розвитку таланту» (ELITE – Education for Leadership, Intelligence and Talent Encouraging)
© О. Г. Романовський, 2016

Опис модуля

Мета модуля – розвиток у студентів здатностей до аналізу та синтезу, до навчання та планування змін з метою удосконалення бізнесу у приватних підприємців на основі застосування психічних пізнавальних процесів: пам'яті, мислення, інтелекту та креативності.

Цільова аудиторія – діючі та потенційні приватні підприємці; бізнес-лідери; студенти ВНЗ; усі бажаючі досягти успіху у будь-якій галузі підприємницької діяльності.

Тематичний план модуля:

- Тема 1. Роль пам'яті в досягненні успіху бізнес-лідером
- Тема 2. Мислення – рушійна сила підприємницької діяльності
- Тема 3. Інтелект та креативність – складники портрета успішного бізнес-лідера

Результати навчання:

очікується, що після завершення модуля студент буде:

знати

- процеси, види, закономірності пам'яті;
- процеси, операції, види мислення;
- сутність і види інтелекту та креативності;

вміти

- застосовувати критерії підприємницького мислення у бізнес-лідерстві;
- визначати коефіцієнт інтелекту;
- володіти навичками удосконалення пам'яті;
- удосконалювати навички активізації мислення

Структурно-логічна схема модуля

Модуль – бізнес-лідерство і когнітивні якості
Мета модуля – розвиток у студентів здатностей до аналізу та синтезу, до навчання та планування змін з метою удосконалення бізнесу у приватних підприємців на основі застосування психічних пізнавальних процесів: пам'яті, мислення, інтелекту та креативності
Цільова аудиторія – діючі та потенційні приватні підприємці; бізнес-лідери; студенти ВНЗ; усі бажаючі досягти успіху у будь-якій галузі підприємницької діяльності

Теми	Результати навчання	Методи навчання в аудиторії	Самостійна робота Методи оцінювання результатів навчання
Тема 1. <i>Роль пам'яті в досягненні успіху бізнес-лідером</i>	Розуміння процесів, видів, закономірностей пам'яті Вміння застосовувати умови, які впливають на запам'ятовування Володіння навичками удосконалення пам'яті для бізнес-лідерів	Проблемна лекція Цитати, цікаві факти Практичне завдання: розв'язання ситуаційних вправ Робота в групах	Ознайомлення з рекомендованими джерелами Завдання для СРС: складання кросворду, виконання психологічних тестів Тест оцінювання знань
Тема 2. <i>Мислення – рушійна сила підприємницької діяльності</i>	Знання процесів, операцій, видів мислення Вміння застосовувати критерії підприємницького мислення у бізнес-лідерстві Володіння навичками активізації мислення підприємця	Лекція-презентація Цитати, цікаві факти Тест на складні аналогії Практичне завдання: виконання спеціальних завдань Робота в групах	Ознайомлення з рекомендованими джерелами Завдання для СРС: виконання вправ, складання схеми, складання портрета Тест оцінювання знань
Тема 3. <i>Інтелект та креативність – складники портрета успішного бізнес-лідера</i>	Знання сутності, видів інтелекту та креативності Вміння визначати коефіцієнти інтелекту та інтелектуальності Володіння навичками розвитку інтелекту та креативності Розвиток навичок аналізу та вміння виділяти головне у бізнесі для досягнення успіху	Лекція-презентація Цитати, цікаві факти Міні-тести на визначення здатності до нестандартного мислення Бесіда Практичне завдання: запитання для обговорення; вправи на розвиток інтелекту та креативності Робота в групах	Ознайомлення з рекомендованими джерелами Завдання для СРС: виконання вправ; складання схеми; наведення прикладів; визначення суттєвих факторів впливу на розвиток інтелекту, креативності Тест оцінювання знань

Структура та обсяг	Аудиторна робота	Самостійна робота
Тема 1.	2 год.	3 год.
Тема 2.	2 год.	3 год.
Тема 3.	2 год.	3 год.
Всього – 15 год., 0,5 кредиту	6 год.	9 год.

Тема 1. Роль пам'яті в досягненні успіху бізнес-лідером

Теоретичний матеріал

Вирішення проблеми

Сформулюйте значення пам'яті для успішної діяльності бізнес-лідера (питання ставиться до кожного члена групи, відповіді учасників фіксуються на дошці)

Якби не пам'ять, життя було б неможливе;
якби не забування, життя було в нестерпне.

Владислав Гжегорчик

Всі скаржаться на свою пам'ять,
але ніхто не скаржиться на свій розум.

Ларошфуко¹

Важливо	Пам'ять лежить в основі здібностей людини, є умовою навчання, придбання знань, формування емоцій і навичок, без неї неможливе нормальне функціонування ні суспільства, ні особи, ні досягнення успіху бізнес-лідером ² .
Поняття	Пам'ять – пізнавальний психічний процес, що полягає у фіксації, закріпленні, збереженні і подальшому відтворенні життєвого досвіду; це спосіб існування психіки в часі; необхідна умова людської психіки, нашої психологічної ідентичності ³ .
Цікавий факт	Встановлено, що через 30 хвилин ми забуваємо 40% інформації, через 1 годину – 50%, а через день – 75% інформації. Через рік залишається 10% інформації. Особливо, коли байдуже або не уважно її сприймаємо. Більшість людей запам'ятовують 10% тих, кого вони зустрічають ⁴ . Пам'ять погіршується з віком, якщо її не тренувати. Алкогольна залежність погіршує пам'ять: 200 г алкоголю вбиває 1000 мозкових нейронів ⁵ .

Схема роботи пам'яті, на якій представлені три етапи запам'ятовування, допоможе розібратися у функціонуванні та структурі пам'яті⁶.

¹ Бабаєв В. М., Романовський О. Г., Пономарьов О. С. Проблеми формування особистості лідера : навчальний посібник / В. М. Бабаєв, О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов. – Харків : НТУ «ХПІ», 2000. – С. 74–86.

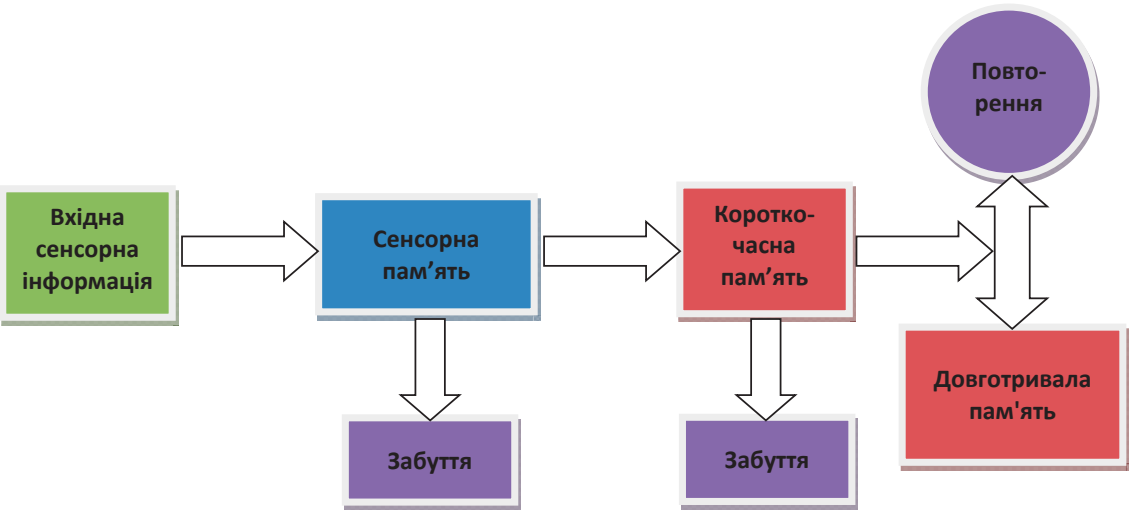
² Дафт Р. Л. Уроки лидерства / Р. Л. Дафт; при участии П. Лейн ; [пер. с англ. А. В. Козлова, под ред. проф. И. Ф. Андреевой]. – М. : Эксмо, 2006. – С. 225–234.

³ Психология : підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. І. Ф. Прокопенка. – Харків : Фоліо, 2012. – С. 95–99.

⁴ Психология: текст лекций для студентов всех специальностей высшего технического учебного заведения / под ред. А. Г. Романовского, В. Е. Михайличенко, Т. В. Гуры. – Харьков : НТУ «ХПИ», 2012. – С. 10–16.

⁵ Столяренко Л. Д. Основы психологии : учебное пособие / Л. Д. Столяренко. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2000. – С. 173–177.

⁶ Вікіпедія. Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>

7

Столяренко Л. Д. Основы психологии : учебное пособие / Л. Д. Столяренко. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2000. – С. 185–190.

8

Там само.

9

Там само.

10

Психология: текст лекций для студентов всех специальностей высшего технического учебного заведения / под ред. А. Г. Романовского, В. Е. Михайличенко, Т. В. Гуры. – Харьков : НТУ «ХПИ», 2012. – С. 24–35.

11

Там само.

12

Там само.

13

Там само.

14

Психология : підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. І. Ф. Прокопенка. – Харків : Фоліо, 2012. – С. 103–112.

15

Там само.

16

Там само.

17

Психология: текст лекций для студентов всех специальностей высшего технического учебного заведения / под ред. А. Г. Романовского, В. Е. Михайличенко, Т. В. Гуры. – Харьков : НТУ «ХПИ», 2012. – С. 44–49.

18

Столяренко Л. Д. Основы психологии : учебное пособие / Л. Д. Столяренко. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2000. – С. 194–197.

Процес запам'ятовування

Таблиця 1

Види пам'яті. Продуктивність пам'яті

Поняття	Його визначення
Сенсорна пам'ять	забезпечує утримання впродовж дуже короткого часу продуктів сенсорної переробки інформації, триває від 0,1 до 0,5 секунд. Наприклад, заплющте очі, потім відкрийте їх на мить та потім знову заплющте. Прослідкуйте, як побачена вами чітка, ясна картинка зберігається певний час, а потім повільно зникає ⁷ .
Довготривала пам'ять	сприяє тривалому збереженню матеріалу після його багаторазового повторення і відтворення. Довготривала пам'ять буває 2-х видів: 1) довготривала пам'ять зі свідомим доступом (людина може з власної волі згадати потрібну інформацію); 2) довготривала пам'ять закрита (людина не має до неї доступу, але під час гіпнозу, під час подразливості ділянок мозку може мати до неї доступ та актуалізувати в деталях образи, переживання, картини всього життя) ⁸ .
Короткотривала пам'ять	зберігає інформацію на короткий термін після одноразового короткого сприйняття; з її допомогою опрацьовується найбільший об'єм інформації, відсівається непотрібна і залишається потенційно необхідна. Вона триває 20 секунд. Наприклад, короткотривала пам'ять зберігає інформацію про останні слова речення, номери телефонів, прізвища людей; це пам'ять, яка зберігає від 5 до 9 цифр або букв чи предметів ⁹ .
Оперативна пам'ять	зберігає матеріал на такий термін, який необхідний для виконання завдання, впливає на успішність діяльності. Зберігає інформацію, яка надходить як від короткотривалої, так і від довготривалої пам'яті ¹⁰ .
Генетична пам'ять	пам'ять, коли інформація зберігається в генотипі, успадковується і відтворюється у спадок; єдиний вид пам'яті людини, на яку ми не можемо впливати через навчання і виховання ¹¹ .
Образна пам'ять	змога зберігати та надалі використовувати можливості нашого сприйняття. В залежності від виду аналізатора, образна пам'ять буває зорова, слухова, дотикова, смакова, нюхова, кінестетична тощо ¹² .
Рухова пам'ять	це запам'ятовування, збереження і відтворення різних рухів і їх систем, первинна пам'ять. Наприклад, зав'язувати краватку, водити машину, друкувати тощо.
Емоційна пам'ять	представлена пережитими та збереженими в пам'яті почуттями, сприяє функціонуванню інших видів пам'яті ¹³ .
Словесно-логічна пам'ять (семантична)	це запам'ятовування та зберігання логічної впорядкованої інформації, представленої в словесній формі; пам'ять на сенс викладу, його логіку. Вона включає в себе форми мислення, способи пізнання та аналізу, утворює інформаційну базу людського інтелекту ¹⁴ .
Мовно-рухова пам'ять	промовляння вголос або пошепки прочитаного матеріалу. Важлива для ефективного запам'ятовування ¹⁵ .
Мимовільна пам'ять	здійснюється автоматично і без особливих зусиль з боку людини, без постановки мети ¹⁶ .
Довільна пам'ять	спрямована на досягнення мети, а сам процес вимагає вольових зусиль; її ефективність залежить від цілей запам'ятовування, прийомів заучування: механічного дослівного запам'ятовування, логічного переказу, образних та мнемотехнічних прийомів ¹⁷ .
Продуктивність пам'яті	це об'єм, швидкість, точність, тривалість, готовність до запам'ятовування та відтворення інформації; це здатність як найбільше запам'ятати матеріал, при цьому вміти швидко відтворювати із запасу дані, які запам'ятовано ¹⁸ .

Цікавий факт	В історії класичного мистецтва пам'яті є та обставина, що знаходиться у веденні риторики як техніки, використовуючи яку оратор міг би вдосконалити свою пам'ять і вимовляти напам'ять великі промови з незмінною акуратністю. І саме як частина риторичного мистецтва, мистецтво пам'яті зберігалося в європейській традиції, яка ніколи, принаймні до порівняно недавніх часів, не забувала, що стародавні оратори – ці вірні наставники у всякій людській діяльності, розробили правила і приписи для вдосконалення пам'яті. Наприклад, великий оратор Квінтіліан для розвитку пам'яті наполягав на повному відтворенні формулювань дуже точно, дослівно ¹⁹ .
--------------	--

Таблиця 2

Закони пам'яті. Механізми запам'ятовування

Поняття	Його визначення
Закон запам'ятовування	чим більше видів пам'яті приймає участь у запам'ятовуванні, тим довше зберігається матеріал та краще відтворюється ²⁰ .
Механічне запам'ятовування	полягає в закріпленні зовнішніх особливостей об'єктів, що запам'ятовуються, без розуміння їх смислу і значення ²¹ .
Закон короткотривалої пам'яті	об'єм короткотривалої пам'яті дорівнює 7±2 (запам'ятовується в нормі від 5 до 9 стимулів) ²² .
Закономірності запам'ятовування та забування	краще запам'ятовується початок та кінець інформації, яка сприймається на слух. Багаторазове повторення матеріалу переводить інформацію в довготривалу пам'ять: повторювати інформацію потрібно з інтервалами через 15–20 хвилин, потім через 8–9 годин, і через 24 години ²³ .
Ремінісценція	вид механічного запам'ятовування, застосовується при заучуванні фраз іноземною мовою, при точному запам'ятовуванні формулювань. Наприклад, статті конституції ²⁴ .

Умови, які впливають на процеси пам'яті

1. Соціальна установка як готовність суб'єкта забезпечує цілеспрямований процес протікання успішної діяльності приватного підприємця, сприяє швидкому запам'ятовуванню; це стан психологічної готовності, що складається на основі минулого досвіду і є впливом на реакції людини щодо тих об'єктів і ситуацій, з якими він пов'язаний і які є соціально значущими для нього. Установка формується у людини, якщо вона систематично одержує одну і ту ж інформацію або спілкується з людьми, прихильниками певних поглядів на явища і події, і якщо в цьому випадку дана інформація перегукується з емоційним станом людини, тоді установка закріплюється. Соціальні установки не можна розглядати у відриві від пам'яті, так як установки формуються на основі минулого досвіду. В основі системи установок лежать як когнітивні, так і емоційні зв'язки. Впливаючи на емоційну пам'ять, тобто, систематично пред'являючи людині інформацію щодо певної події, можна закріпити у нього установку стосовно до даної події, оскільки існує залежність між імовірністю зміни установки і обсягом інформації про установку (із збільшенням кількості інформації ймовірність закріплення на будь-які зміни установки підвищується, але існує межа насичення)²⁵.

Цікавий факт	У середині ХХ ст. американські дослідники виділили три різних компоненти установки: когнітивний, афективний (або емоційний) і поведінковий (або конативний). Згідно з таким трикомпонентним підходом якась наша установка являє собою нашу думку про об'єкт, наші почуття про нього і наші поведінкові тенденції щодо нього. Наприклад, у людини може сформуватися позитивна установка до якого-небудь товару на основі реклами по телебаченню без прояву будь-яких думок про нього або без здійснення будь-яких дій, пов'язаних з цим товаром. Просто багаторазове експонування даного товару можуть сформувати у людини позитивні емоції щодо нього. Основою багатьох установок особистості є її соціальні цінності. Це явища, події, що мають для людини життєво важливе значення, і втілюють у собі ті чи інші ідеали особистості і тому виступають в якості керівних принципів його поведінки і життєдіяльності ²⁶ .
--------------	--

19 Електронний ресурс: [www.psylib.org.ua / books yates0txt 0,1htm](http://www.psylib.org.ua/books/yates0txt0,1htm)

20 Психологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. І. Ф. Прокопенка. – Харків : Фоліо, 2012. – С. 205–207.

21 Психологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. І. Ф. Прокопенка. – Харків : Фоліо, 2012. – С. 205–207.

22 Психологія: текст лекцій для студентів всіх спеціальностей вищого технічного навчального закладу / под ред. А. Г. Романовського, В. Е. Михайличенко, Т. В. Гури. – Харьков : НТУ «ХПИ», 2012. – С. 52–53.

23 Столяренко Л. Д. Основы психологии : учебное пособие / Л. Д. Столяренко. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2000. – С. 199–201.

24 Столяренко Л. Д. Основы психологии : учебное пособие / Л. Д. Столяренко. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2000. – С. 199–201.

25 Національна бібліотека імені В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>

26 Дафт Р. Л. Уроки лидерства / Р. Л. Дафт; при участии П. Лейн ; [пер. с англ. А. В. Козлова, под ред. проф. И. Ф. Андреевой]. – М. : Эксмо, 2006. – С. 254–260.

27 Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник / В. Б. Шапар. – Харків : Прапор, 2005. – С. 58–65.

28 Психологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. І. Ф. Прокопенка. – Харків : Фолю, 2012. – С. 211–213.

29 Вікіпедія. Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>

30 Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; [головний редактор В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 50–57.

31 Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; [головний редактор В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 50–57.

32 Шеклтон В. Психология лидерства в бизнесе / В. Шеклтон. – СПб. : Питер, 2003. – С. 13–14.

Рис. 1. Умови, що впливають на процеси пам’яті бізнес-лідера

2. Мотивація як сукупність психологічних утворень і процесів, що спонукає процеси пам’яті приватного підприємця, направляє його на життєво важливі умови і предмети, допомагає визначати цілі, заради яких здійснюється конкретна мета. Пам’ять – це саморегульована система, яка нічого не зберігає марно, краще за все зберігається інформація, яка відповідає цілям, мотивам і завданням актуальної та значущої для приватного підприємця діяльності²⁷.

Мотивації тісно взаємодіють з механізмами пам’яті. Мотивації, що формуються під впливом внутрішніх метаболічних потреб та факторів навколишнього середовища, мають виражену здатність за випереджаючим принципом витягувати з пам’яті генетичний та індивідуальний досвід суб’єктів щодо задоволення, яке лежить в основі домінуючої потреби²⁸.

3. Емоційний стан. Між емоціями і пам’яттю існує тісний зв’язок. Відомо, що всі ми дуже чітко і детально запам’ятовуємо емоційно насичені події²⁹.

Цікаві факти	Люди похилого віку пам’ятають, як вони дізналися в новинах про закінчення Другої світової війни, смерть Й. Сталіна і віроломне вбивство Джона Кеннеді. Багато людей у Сполученому Королівстві та у всьому світі завжди будуть пам’ятати, за яких обставин вони дізналися про смерть принцеси Діани. Крім відмінного відтворення в пам’яті головної події, запам’ятовуються також інші другорядні подробиці. Люди запам’ятовують особливі або незвичайні події, і емоція, пов’язана з подією, запам’ятовувалася з більшою вірогідністю і може полегшувати відтворення у пам’яті реально існуючу подію. Також емоції впливають на процес запам’ятовування, і вплив позитивних і негативних емоцій різний. Таким чином, при хвилюванні продуктивність пам’яті різко знижується; під впливом емоцій інформація може навіть спотворюватись, тому емоційний стан активно впливає на процеси пам’яті ³⁰ .
--------------	---

4. Рівень концентрації уваги (ступінь зосередженості на об’єкті) та значимість для приватного підприємця інформації. Концентрація уваги характеризує зв’язок індивіда з об’єктом, засвідчує рівень його інтенсивності. Як правило, людина зосереджується на одному об’єкті, її увага ніби поглинається ним. Сила поглинання залежить від його значення. Щоб утримати об’єкт у полі своєї уваги, людині необхідно докласти вольових зусиль. Концентрація уваги – це рівень зосередженості людини на певному об’єкті та внутрішньому стані. Показником її є стійкість до перешкод, до відволікання від предмета діяльності (споглядання) сторонніми подразниками. Захопившись справою, людина не бачить і не чує, що відбувається (негативна індукція) навколо³¹.

Цікавий факт	Класичним прикладом виняткової концентрації уваги є трагічний випадок з Архімедом, який, захопившись вирішенням оборонних проблем під час облоги Сіракуз, не подбав про власну безпеку й поплатився життям. Таким чином, концентрація уваги вимагає посиленої активності бізнес-лідера, підвищення інтересу до своєї діяльності, що сприяє збільшенню продуктивності його пам’яті. Значимість інформації визначається рівнем переживань, які породжуються у людини її змістом у зв’язку з розв’язуванням завданням, тому вона сприяє збільшенню швидкості протікання процесів фіксації, зберігання та відтворення інформації ³² .
--------------	--

Нотатки

This image shows a full page of blank white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page, providing a template for writing or drawing. There are no margins, text, or other markings present.

33

Романовский А. Г. Психология: практикум : учебное пособие / [А. Г. Романовский, Т. В. Гура, О. А. Игнатюк, Н. С. Моргунова, О. А. Резван]. – Харьков : Точка, 2014. – С. 23–42.

34

Романовский А. Г. Психология: практикум : учебное пособие / [А. Г. Романовский, Т. В. Гура, О. А. Игнатюк, Н. С. Моргунова, О. А. Резван]. – Харьков : Точка, 2014. – С. 44–46.

Практичне завдання

Завдання для виконання ситуацій 1.

Ознайомтесь із запропонованими умовами, визначте, в яких з них продуктивність пам'яті вища, а в яких нижча. Обґрунтуйте свою позицію.

Запропоновані умови:

1. Коли ми старіємо.
2. Коли ми бажаємо показати себе з найкращої сторони.
3. Коли ми маємо цікаву роботу.
4. Коли нас спонукають швидко приймати важливе рішення, а ми його ще не встигли обдумати.
5. Коли нас примушують якісь обставини.
6. Коли виникають непередбачені фактори.
7. Коли нас перебивають під час розмови.
8. Коли нас переполюють почуття (збудження, радість, гнів тощо).
9. Коли ми міркуємо над важливою проблемою.
10. Коли ми втомлені або хочемо спати.
11. Коли ми знаходимося вдома.
12. Коли ми діємо на «автопілоті».
13. Коли ми не розуміємо сутності інформації.
14. Коли ми діємо свідомо до поставленої мети.
15. Коли ми знаходимося в стресовій ситуації.
16. Коли у нас депресія.
17. Коли ми надмірно тривожні.
18. Коли нам бракує часу³³.

Завдання до виконання ситуацій 2.

Визначте, які процеси та явища пам'яті проявляються в наступних ситуаціях. Обґрунтуйте свою позицію:

- Відомий мнемоніст Шерешевський відрізнявся унікальною пам'яттю. Одного разу йому була дана складна математична формула. Він глянув на таблицю з формулою, закрив очі, потім з точністю відтворив її.
- Студент розповідає матеріал з підприємницької справи, який був заданий тиждень назад і відтворює 70% змісту лекції. Через місяць студент відтворив у пам'яті 45% інформації.
- На екзамені з математики студент тривалий час не може згадати необхідну формулу. Викладач показує йому тільки частину формули, як він безпомилково визначає біном Ньютона.
- Студентка, яка погано орієнтується в літературі і переплутує літературних героїв, легко перераховує імена кінозірок і може охарактеризувати образи, створені ними на екрані.
- Хлопчик ніяк не може вивчити великий вірш, незважаючи на те, що він багато разів його повторював. Вирішивши, що з задачею не справиться, він лягає спати, а вранці без помилок повторює вірш.
- Під час екзаменаційної сесії студенти за три дні засвоюють більше матеріалу, ніж за кілька місяців до цього³⁴.

Завдання до виконання ситуацій 3.

Визначте, які механізми пам'яті проявляються в наступних ситуаціях. Обґрунтуйте свою позицію.

1. У кінофільмі «Вогні великого міста» герой Ч. Чапліна рятує нетверезого мільйонера від самогубства. Коли мільйонер у нетверезому стані знову зустрічає Чарлі, він розмовляє з ним як з кращим другом і запрошує до себе в гості. Але вранці він сприймає Чарлі як незваного гостя і швидко, не зовсім тактовно, випроваджує його.
2. В оповіданні А. П. Чехова «Кінське прізвище» йдеться про те, що прикажчик намагається пригадати прізвище знахаря – Овсов. *І згадує це прізвище тільки тоді, коли лікар нагадав про продаж вівса.*
3. Згадуючи негативні події, свідком яких вона була, людина з расистськими поглядами схильна буде вказати на «іноземця» (негра, китайця, чеченця); сексуально стурбована людина буде вбачати в багатьох випадках сексуальну агресію, а людина з тривожно-млявим характером буде впевнена, що «так і повинно було відбутися».
4. Персонаж оповідання А. П. Чехова «Хлопчики» дівчинка Марійка, вгледівши іншого героя – Чечевіцина, замислилась і сказала з відчуттям: «Коли пост, няня говорить, що треба їсти горох та чечевицю». Або згадувала при цьому: «А в нас чечевицю вчора готували»³⁵.

Виконайте вправу на розвиток запам'ятовування імен та облич – методики соціального етикету Т. Бьюзена.

Учасники розподіляються в групи по двоє, потім почергово виконують вправу, не поспішаючи, так як поспіх негативно впливає на процеси запам'ятовування.

1. Подумки налаштуйтеся на знайомство (установка на успіх).
2. Поспостерігайте за людиною (дивіться в очі, розглядайте окремі риси обличчя).
3. Прислухайтесь свідомо до імені людини, зосереджуючись на його звучанні.
4. Попросіть ввічливо повторити ім'я.
5. Уточніть вимову імені.
6. Попросіть повторити ім'я по буквам у ввічливій або жартівливій формі.
7. Дізнайтеся у співрозмовника походження його прізвища та ім'я.
8. Обміняйтесь візитками або листком з його координатами.
9. Згадуйте ім'я під час розмови.
10. Промовляйте ім'я про себе.
11. Прощаючись, повторіть ім'я ще раз.
12. Використовуйте принцип звертання з повторенням не його, а свого імені³⁶.

35

Романовский А. Г. Психология: практикум : учебное пособие / [А. Г. Романовский, Т. В. Гура, О. А. Игнатюк, Н. С. Моргунова, О. А. Резван]. – Харьков : Точка, 2014. – С. 23–42.

36

Бьюзен Т. Суперпам'ять / Т. Бьюзен; пер. з англ. – Мінськ : Попурі, 2008. – С. 162–167.

Шаблон для виконання

<div>Ситуація 1</div> <div>Умови</div> <div>1.10.</div> <div>2.11.</div> <div>3.12.</div> <div>4.13.</div> <div>5.14.</div> <div>6.15.</div> <div>7.16.</div> <div>8.17.</div> <div>9.18.</div>	<div>Обґрунтування</div>
<div>Ситуація 2</div> <div>Процеси і явища пам'яті</div> <div>1</div> <div>2</div> <div>3</div> <div>4</div> <div>5</div> <div>6</div>	<div>Обґрунтування</div>
<div>Ситуація 3</div> <div>Механізми пам'яті</div>	<div>Обґрунтування</div>

Список рекомендованих джерел

I. Основні джерела

1. *Meneghetti T.* Psicologia Editrice / T. Meneghetti. – Viale delle Medaglie d'Oro, Roma, 2000, n. 428.
2. *Romanovsky A., Mikhailichenko V., Gren L.* Pedagogy of success. Textbook. Kh., 2014. – 267 p.
3. *Дафт Р. Л.* Уроки лидерства / Р. Л. Дафт; при участии П. Лейн ; [пер. с англ. А. В. Козлова, под ред. проф. И. Ф. Андреевой]. – М. : Эксмо, 2006. – 480 с.
4. Психология : текст лекций для студентов всех специальностей высшего технического учебного заведения / под ред. А. Г. Романовского, В. Е. Михайличенко, Т. В. Гуры. – Харьков : НТУ «ХПИ», 2012. – 81 с.

II. Додаткові джерела

1. *Бабаєв В. М., Романовський О. Г., Пономарьов О. С.* Проблеми формування особистості лідера : навчальний посібник / В. М. Бабаєв, О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов. – Харків : НТУ «ХПИ», 2000. – 290 с.
2. *Шеклтон В.* Психология лидерства в бизнесе / В. Шеклтон. – СПб. : Питер, 2003. – 222 с.
3. *Шапар В. Б.* Сучасний тлумачний психологічний словник / В. Б. Шапар. – Харків : Прапор, 2005. – С. 203.

III. Інтернет-ресурси

1. Національна бібліотека імені В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Вікіпедія. Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>

Тема 2. Мислення – рушійна сила підприємницької діяльності

37
Romanovsky A., Mikhailichenko, Gren L. Pedagogy of success. Text-book. Kh., 2014. – S. 158.

38
Психологія : текст лекцій для студентів всіх спеціальностей вищого технічного навчального закладу / под ред. А. Г. Романовського, В. Е. Михайличенко, Т. В. Гури. – Харків : НТУ «ХПИ», 2012. – С. 66–69.

39
Психологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. І. Ф. Прокопенка. – Харків : Фоліо, 2012. – С. 220–224.

40
Психологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. І. Ф. Прокопенка. – Харків : Фоліо, 2012. – С. 245–250.

Теоретичний матеріал

Якщо бог вирішує наказати людину,
то він забирає в неї розум
(народна мудрість)³⁷

Важливо	Багатьох успішних підприємців неминуче критикують за вітання в захмарених висотах, за мислення космічними категоріями, за небажання спуститися вниз, зійти в своїх думках на грішну землю. Усі ці критики не розуміють, що без цього успішні бізнесмени ніколи не змогли б стати лідерами, що мислення перспективними речами – доля сильних та наполегливих, якраз таке мислення являється рушійною силою підприємницької діяльності.
---------	---

Таблиця 3

Мислення. Полушарність головного мозку

Поняття	Його визначення
Мислення	цілеспрямований пізнавальний процес активного пошуку і виявлення існуючих зв'язків і стосунків між предметами і явищами, між їх частинами і складовими у зовнішньому і внутрішньому світі. Це ядро інтелектуально-творчого потенціалу особи ³⁸ .
Полушарність головного мозку	обидві півкулі беруть участь у навчанні, і ментальна діяльність, звичайно, здійснюється в півкулі, якою вона нормально функціонально обумовлена. Так, здійснюючи обчислення або вербальну обробку, звичайний студент, очевидно, використовує свою ліву півкулю. Те, що ми маємо на увазі під «полушарною перевагою» у когнітивних стилях, – це схильність до визначеного і специфічного типу ментальної діяльності. Концепція полушарності як стилю мислення сегментована по-різному у працях різних вчених і теоретиків. Е. П. Торранс постулює тристоронню систему: правополушарна схильність, лівополушарна схильність і інтегральна перевага. Є й інші «системи», але дотепер тільки концепція Е. П. Торранса доступна педагогам і психологам, що проводять емпіричні експерименти за значенням цього стилю для навчання. «Правополушарні» студенти фокусують свою увагу на інтонації і звуці. Їхні проблеми починаються з моменту, коли їх запитують хто, коли і що сказав. На жаль, у надактивному логічному лінійному способі мислення лівої півкулі є маленька непогодженість: вона припускає, що вся представлена інформація на 100% дійсна. Не є простим збігом і та обставина, що більшість пагубних звичок або проблемних ситуацій виходять з функцій лівої півкулі. Людина з надактивною лівою полушарністю придушує творчий процес, що міг би надати вибір варіантів поведінки або альтернативних ідей до успіху. Якщо ліва півкуля налагоджена на роботу в союзі з правою, то усе буде відбуватися гармонійно ³⁹ .

Цікавий факт	А. Ейнштейн сказав, що мозок улаштований як парашут: найкраще він працює у відкритому стані. Якщо ліва півкуля буде закрита для нових ідей, то припиниться могутній потік роботи розуму ⁴⁰ .
--------------	---

Таблиця 4

Процеси мислення

Назва терміна	Його визначення
Поняття як процес мислення	форма мислення, яка є результатом узагальнення і виділення предметів деякого класу за загальними та специфічними для них ознаками (А. Є. Конверський) ⁴¹ .
Судження	форма мислення, в якій стверджується зв'язок між предметом і його ознакою (прикметою) або відношення між предметами, і яка має властивість виражати або істину, або неправду.
Умовивід (висновок): Індуктивний висновок	серія логічно пов'язаних висловлювань, з яких виводиться нове знання; рух думки від часткового до загального; форма мислення, за допомогою якої думка наводиться на будь-яке загальне правило, загальне положення, властиве всім одиничним предметам будь-якого класу ⁴² . Важливо. Індуктивні люди формують гіпотези, потім перевіряють їх на практиці. У побудові власних висновків вони рідко потребують допомоги іншої людини. Вони переходять від одиничних фактів до загальних положень, правил ⁴³ .
Дедуктивний висновок	спосіб міркування і метод дослідження, що дозволяє навпаки перейти від загального до частки, від загального положення до одиничних фактів або виведення одного положення на основі інших, з яких воно з необхідністю випливає. Дедуктивні люди досліджують загальне положення, незвичне правило, а потім практикуються у вживанні його на прикладах, їм далека інстинктивна обробка безлічі подробиць і фактів. А тому їм потрібно, щоб викладач пояснив правило. Їм хочеться, щоб викладач виклав нову інформацію в логічному зв'язку, надав їм загальний висновок, що вони потім вивчать і будуть використовувати на практиці ⁴⁴ . Цікавий факт. Дедуктивний метод героя А. Конан Дойля Шерлока Холмса.

40

Психологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. І. Ф. Прокопенка. – Харків : Фоліо, 2012. – С. 245–250.

41

Психологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. І. Ф. Прокопенка. – Харків : Фоліо, 2012. – С. 245–250.

42

Психологія : текст лекцій для студентів всіх спеціальностей вищого технічного навчального закладу / под ред. А. Г. Романовського, В. Е. Михайличенко, Т. В. Гури. – Харків : НТУ «ХПИ», 2012. – С. 72–74.

43

Романовський О. Г. Психологія управління : навчальний посібник / О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов, А. О. Лаврентьева. – Харків : НТУ «ХПИ», 2001. – С. 84–93.

44

Психологія : текст лекцій для студентів всіх спеціальностей вищого технічного навчального закладу / под ред. А. Г. Романовського, В. Е. Михайличенко, Т. В. Гури. – Харків : НТУ «ХПИ», 2012. – С. 79–81.

45

Психологія : текст лекцій для студентів всіх спеціальностей вищого технічного учебного заведення / под ред. А. Г. Романовского, В. Е. Михайличенко, Т. В. Гуры. – Харьков : НТУ «ХПИ», 2012. – С. 84–87.

46

Столяренко Л. Д. Основы психологии : учебное пособие / Л. Д. Столяренко. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2000. – С. 203–207.

47

Психологія управління у бізнесі : навчальний посібник для підготовки бакалаврів усіх форм навчання / Е. Ф. Іпатов, К. М. Левківський, В. В. Павловський. – Харків; К. : НМЦВО, 2002. – С. 230–243.

Таблиця 5

Операції та види мислення

Поняття	Його визначення
Абстрагування	виділення одних ознак від інших, а також від об'єктів, яким вони притаманні.
Аналіз	розумова операція, яка мислено розкладає явища на складові частини.
Синтез	розумова операція, яка мислено або практично сполучає розчленовані в ході аналізу частини предмета, явища для пізнання їх як цілого.
Узагальнення	уявне об'єднання предметів і явищ за їх загальними і істотними ознаками.
Аналогія	визначення схожості деяких ознак предметів або явищ, операція, яка розвиває мислення.
Порівняння	визначення рис, якими схожі та відрізняються між собою предмети та явища, операція, яка розвиває мислення.
Класифікація	об'єднання предметів та явищ, операція, яка розвиває мислення.
Предметно-дієве мислення	вид мислення, що спирається на безпосереднє сприйняття предметів у процесі дій з ними (у дітей від народження до 3-х років) ⁴⁵ .
Наочно-образне мислення	вид мислення, що характеризується опорою на представлення і образи (у дітей з 4-х до 7-ми років).
Репродуктивне мислення	відтворення почутого, вирішення проблеми по алгоритму, застосування готових знань.
Словесно-логічне мислення	вид мислення, здійснюваний за допомогою логічних операцій, з використанням понять, мови, логічних конструкцій.
Творче (продуктивне) мислення	пов'язане з відкриттям нового або удосконаленням старого.
Теоретичне	відкриття законів, властивостей, нових зв'язків і процесів.
Практичне	реалізація на практиці законів, властивостей, нових зв'язків і процесів ⁴⁶ .

Шляхи активізації підприємницького мислення

- **Здатність самостійно ставити задачу та потяг знайти рішення (мотивація):** сприяють цьому розвиток аналізу та синтезу ситуацій, порівняння між собою предметів та явищ, бачення незвичайного в звичному, пошук нестандартних самостійних рішень.
- **Активна творча діяльність мислення** – вміння сформулювати питання, аналіз відповідей на ці питання та вибір правильного; перевірка правильності рішення.
- **Емоційність:** високий рівень хвилювання веде до погіршення продуктивності мислення.
- **Важливість для приватного підприємця інформації** сприяє збільшенню швидкості протікання процесів мислення⁴⁷.

Нотатки

[illegible]

48

Прокофьева Н. И. Бизнес-тренинг: с чего начать, как преуспеть. Советы руководителям и тренерам / Н. И. Прокофьева. – СПб.: Питер, 2009. – С. 125–130.

49

Романовский А. Г. Психология: практикум : учебное пособие / [А. Г. Романовский, Т. В. Гура, О. А. Игнатюк, Н. С. Моргунова, О. А. Резван]. – Харьков : Точка, 2014. – С. 48–51.

Практичне завдання

Завдання 1. Визначте, які види мислення проявляються в приведених нижче ситуаціях, відповідь обґрунтуйте:

- а) написання журналістом аналітичної статті;
- б) виготовлення кравцем викрійки за наявними розмірами;
- в) складання свідком словесного опису злочинця;
- г) збирання дитиною конструктора;
- ґ) проектування дизайнером інтер'єру приміщення;
- д) складання вчителем питань до контрольної роботи;
- е) прийняття диспетчером по управлінню рухом транспорту рішення про негайні дії;
- є) знаходження автослюсарем поломки в автомобілі;
- ж) складання архітектором майбутнього плану будови;
- з) перекладання речей на полиці з місця на місце з метою знайти спосіб найкращого їх розміщення.
- и) рішення учбової задачі новим способом⁴⁸.

Завдання 2. Наведіть приклади ситуацій на вашому підприємстві, в яких актуалізуються розумові операції (аналіз, порівняння, узагальнення).

Завдання 3. Які розумові операції проявляються в приведених нижче ситуаціях? Відповідь обґрунтуйте.

- а) викладач пропонує студентам зробити конспект статті, скласти план і визначити головну думку;
- б) майстер виробничого навчання дає завдання: «З набору запропонованих інструментів виберіть ті, які відносяться до слюсарних інструментів»;
- в) вчитель дає завдання учням: «Скласти текст, використовуючи нові слова».
- г) начальник відділу дає завдання бухгалтерові: «Підготувати звіт, використовуючи наявні фінансові документи за поточний період»;
- ґ) завдання учням: «Знайти схожість між запропонованими кресленнями»;
- д) завдання студентам: «В запропонованому завданні виділіть умови і скажіть, що вам відомо про них»;
- е) встановити закономірності в запропонованих числових рядах і продовжити їх;
- є) після опитування усіх свідків, детектив нарешті зміг скласти фотопортрет злочинця;
- ж) учні художньої школи вивчають поняття форми предметів;

Завдання 4. Вирішіть нестандартну задачу. Двоє туристів підійшли до річки. Біля пустельного берега стояв човен, в якому могла поміститися тільки одна людина. Обидва туриста переправилися через річку на цьому човні та продовжили свій шлях. Як вони це зробили?⁴⁹

Виконайте вправу на розвиток творчого мислення «Уявіть собі куб».

1. Займіть зручну позицію.
2. Виконуйте завдання:
 - «Уявіть собі куб... або що-небудь у вигляді кубу...»
 - «Тепер розділіть куб на дві частини...»
 - «Тепер розділіть на дві частини обидві частини вашого кубу...»
 - «Тепер позбудьтеся цих частин і погляньте на те, з чим ви залишилися...»
3. Дайте відповіді на запитання:
 - «Який ви уявили куб – реальний чи абстрактний (грудочка цукру або форма в просторі)?»
 - «Ви знаєте, на що він схожий, який він на смак, на дотик?»
 - «Якого він кольору? Якого він розміру?»
 - «Де він був? Добре було видно його навколишнє оточення? Був там ще хто-небудь?»
 - Інші варіанти
4. Повторіть вправу (виконайте дії пункту 2).
5. Дайте відповіді на запитання:
 - «Ви розділили куб чи він розділився сам?»
 - «Допомагав вам хто-небудь чи ні?»
 - «Ви користувались яким-небудь інструментом?»
 - «Ви чули щось?»
 - «Ваші руки стали липкими та забрудненими?»
 - «Як куб розділився – чисто чи залишилося сміття?»
 - «Дві розділені частини були однаковими за розміром?»
 - «Чи були також кубами чотири частини?»
 - «Чи були вони всі схожі один на одного? Вони були дуже маленькими?»
 - Інші варіанти
6. Знову повторіть вправу (виконайте дії пункту 2).
7. Дайте відповідь на запитання: «Як ви заставили зникнути куби?»
 - просто, як в мультфільмі
 - ви їх з'їли
 - ви їх викинули
 - ви їх віддали
 - наказали зникнути
 - інші варіанти⁵⁰.
8. Дайте відповіді на запитання в письмовій формі в шаблоні.

50

Нестуля О. О. Основи лідерства. Тренінг лідерських якостей та практичних навичок менеджера: навчальний посібник / О. О. Нестуля, В. В. Карманенко. – К. : Знання, 2013. – С. 200–205.

Шаблон для виконання

Завдання 1 Види мислення:	Обґрунтування
<div>a)</div> <div>b)</div> <div>v)</div> <div>г)</div> <div>д)</div> <div>e)</div> <div>є)</div> <div>ж)</div> <div>з)</div> <div>и)</div>	<div>a)</div> <div>b)</div> <div>v)</div> <div>г)</div> <div>д)</div> <div>e)</div> <div>є)</div> <div>ж)</div> <div>з)</div> <div>и)</div>
Завдання 2 Операції мислення:	Приклади
<div>Аналіз</div> <div>Порівняння</div> <div>Узагальнення</div>	

Завдання 3 Розумові операції:	Обґрунтування
<div>а)</div> <div>б)</div> <div>в)</div> <div>г)</div> <div>д)</div> <div>е)</div> <div>є)</div> <div>ж)</div>	
Завдання 4 Психологічний тест	Розв’язання
	<p>Правильна відповідь: туристи підійшли до різних берегів річки, і спочатку переправився один, а потім інший.</p>
Вправа	Відповідь
<div>1. Що вам найбільше запам’яталось у цій вправі?</div> <div>2. Які емоції вона у вас викликала?</div> <div>3. Чи викликала ця вправа у вас потяг до творчої діяльності?</div>	<div>1.</div> <div>2.</div> <div>3.</div>

Список рекомендованих джерел

I. Основні джерела

1. Психологія управління у бізнесі : навчальний посібник для підготовки бакалаврів усіх форм навчання / Е. Ф. Іпатов, К. М. Левківський, В. В. Павловський. – Харків; К. : НМЦВО, 2002. – 320 с.
2. Романовський О. Г. Психологія управління : навчальний посібник / О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов, А. О. Лаврентьева. – Харків : НТУ «ХПІ», 2001. – 161 с.

II. Додаткові джерела

1. Дафт Р. Л. Уроки лідерства / Р. Л. Дафт; при участии П. Лейн ; [пер. с англ. А. В. Козлова, под ред. проф. И. Ф. Андреевой]. – М. : Эксмо, 2006. – 480 с.
2. Квинн В. Прикладная психология / В. Квинн. – СПб. : Питер, 2000. – 560 с.
3. Кристофер Э. Тренінг лідерства/ Э. Кристофер, Л. Смит. – СПб. : Питер, 2001. – С. 114–116.
4. Нестуля О. О. Основи лідерства. Тренінг лідерських якостей та практичних навичок менеджера : навчальний посібник / О. О. Нестуля, В. В. Карманенко. – К. : Знання, 2013. – 287 с.

III. Інтернет-ресурси

1. Національна бібліотека імені В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>

Тема 3. Інтелект та креативність – складники портрета успішного бізнес-лідера

Теоретичний матеріал

Бізнес – це змагання людей в інтелекті, діловій хватці, енергії, витривалості, працездатності.

Е. Ф. Іпатов⁵¹

Цікава історія про творче мислення

Під час Першої світової війни, коли містер Херріген був у Франції, жінка надіслала йому відчайдушного листа. «У всій Ірландії не залишилось жодного працездатного чоловіка, – написала вона, – і мені доводиться самій перекопувати садок». У відповідь Херріген написав: «Не копай у садку. Там захована зброя». Лист був прочитаний цензурою і у будинок дружини містера Херрігена нагрянули солдати та перекопали весь садок до останнього дюйму. «Не знаю, що думати, милий, – написала місіс Херріген чоловіку, – прийшли солдати та перерили весь наш садок». «Тепер посади картоплю», – відповів Херріген⁵².

Важливо	Підприємництво – інтелектуальний рід діяльності, пов’язаний з особистісною працею людей, використанням своїх здібностей та ініціативи. Чим вищий рівень освіти в окремих людей, тим більшого успіху в підприємницькій діяльності вони досягають, тим гостріша в них потреба в навчанні. Серед факторів, що визначають успіх лідера-підприємця, вагоме місце займають інтелект і креативність ⁵³ .
---------	--

Цікавий факт	Творча діяльність підприємця потребує і великої роботи, але важливе значення в цьому процесі має допитливість та завзятість. Так швейцарський дослідник Жорж де Местраль придумав застібку-липучку. Одного разу на полюванні до його одягу і шерсті його собаки начіплялися головки реп’яха. Віддираючи від свого одягу реп’яхи, де Местраль зацікавився, чому вони так сильно причепилися до тканини. Розгледів реп’яхи під мікроскопом, дізнався, що на кожній голівці є сотні маленьких крючечків. Багато років він настирливо намагався знайти спосіб кріплення подібних крючечків до стрічок тканини. Нарешті він зробив «липучку» ⁵⁴ .
--------------	---

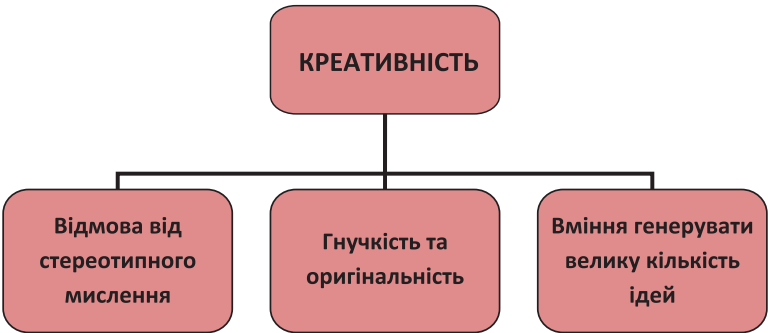

Рис. 2. Поняття креативності⁵⁵

⁵¹ Психологія управління у бізнесі : навчальний посібник для підготовки бакалаврів усіх форм навчання / Е. Ф. Іпатов, К. М. Левківський, В. В. Павловський. – Харків; К.: НМЦВО, 2002. – С. 250–254.

⁵² Квинн В. Прикладная психология / В. Квинн. – СПб. : Питер, 2000. – С. 150–153.

⁵³ Психологія управління у бізнесі : навчальний посібник для підготовки бакалаврів усіх форм навчання / Е. Ф. Іпатов, К. М. Левківський, В. В. Павловський. – Харків; К.: НМЦВО, 2002. – С. 260–272.

⁵⁴ Дафт Р. Л. Уроки лидерства / Р. Л. Дафт; при участии П. Лейн ; [пер. с англ. А. В. Козлова, под ред. проф. И. Ф. Андреевой]. – М. : Эксмо, 2006. – С. 275–279.

⁵⁵ Вікіпедія. Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>

56

Психология : текст лекций для студентов всех специальностей высшего технического учебного заведения / под ред. А. Г. Романовского, В. Е. Михайличенко, Т. В. Гуры. – Харьков : НТУ «ХПИ», 2012. – С. 88–89.

57

Психология: текст лекций для студентов всех специальностей высшего технического учебного заведения / под ред. А. Г. Романовского, В. Е. Михайличенко, Т. В. Гуры. – Харьков : НТУ «ХПИ», 2012. – С. 90.

58

Романовський О. Г. Психологія управління : навчальний посібник / О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов, А. О. Лаврентьева. – Харків : НТУ «ХПІ», 2001. – С. 94–97.

Таблица 6

Складники портрета успішного бізнес-лідера, пов’язані з інтелектом і креативністю

Поняття	Його визначення
Інтелект	сукупність усіх розумових здібностей людини, що дозволяють пристосовуватися до умов свого існування, зокрема це здатність адаптуватися до довкілля. Це структура здібностей, серед яких розумові грають найважливішу роль, при цьому велике значення мають властивості уваги, пам’яті, сприйняття.
Інтелектуальні здібності	гострота мислення; спостережливість; виражена і різнобічна допитливість; довготривалі заняття однією справою; легкість у навчанні, вміння добре викладати свої думки; демонстрація здібностей до практичного здобуття знань; виняткові здібності до розв’язання задач; готовність пам’яті до відтворення інформації ⁵⁶ .
Індуктивність	вміння швидко встановлювати аналогії, знаходити синонімічність чи антонімічність.
Вербальна гнучкість	здатність групувати слова за певною ознакою, постійне збагачення власного словника, як цілісність: асоціативність.
Вербальна експресивність	яскравість мовлення, усного й письмового. Всі ці показники є необхідними складниками портрета успішного бізнес-лідера.
Конвергентне мислення	мислення, направлене на знаходження єдиного правильного рішення задачі.
Дивергентне мислення	мислення, яке в різних напрямках шукає вирішення задачі і може привести до несподіваних, непередбачених висновків та результатів.
Параметри креативності	оригінальність; продуктивність; гнучкість; здатність удосконалювати об’єкт, додаючи деталі; здатність до знаходження проблем та їх вирішення.
Перешкоди креативності	надмірно високий інтелект (більше 170 одиниць IQ), схильність до впорядкованості та накопичення знань, готових фактів; шаблонність мислення ⁵⁷ .
Позитивне мислення	допомагає бізнес-лідеру в моменти труднощів жити у згоді з самим собою та використовувати свій внутрішній потенціал. Позитивний настрій – це «вірус продуктивності», потрібно лише вміти його поширювати ⁵⁸ .

Таблиця 7

Типи інтелекту

Назва	Визначення
Поведінковий або загальна здатність до переробки інформації	проявляється в поведінці (оперування абстракціями, здатність вчитися, адаптуватися до обставин тощо).
Конкретний	необхідний в повсякденному житті.
Абстрактний	вміння оперувати словами, символами.
Потенційний	сукупність природжених здібностей до мислення.
Придбаний, «кристалізований»	загальна сума навичок знань, умінь, отриманих упродовж життя ⁵⁹ .
Теорія інтелекту Роберта Стернберга	три фактори, що формують «інтелект успіху»: <ul style="list-style-type: none"> ■ аналітичний інтелект (здібності до розв’язання задач) ■ творчий інтелект (здатність орієнтуватися в нових ситуаціях за рахунок теперішніх навичок та набутого досвіду) ■ практичний інтелект (уміння пристосовуватися до змінного середовища).
Множинний інтелект Говарда Гарднера	виділяють 8 різновидів інтелекту, заснованих на здібностях і навичках: <ul style="list-style-type: none"> ■ візуально-просторовий (здатність до візуалізації) ■ лінгвістично-вербальний (здатність до письмового й мовленнєвого використання слів) ■ логічно-математичний (здатність логічно аналізувати задачу, визначати шаблони й використовувати логіку) ■ тілесно-кінестетичний (здатність до фізичного контролю над рухами тіла) ■ музичний (здатність уловлювати ритм і звуки та впізнавати мелодії) ■ міжособистісний (здатність розуміти й реагувати на інших людей) ■ внутрішньоособистісний (усвідомлення власних почуттів, емоцій і мотивацій) ■ натуралістичний (здатність взаємодіяти з природою, досліджувати довкілля й вивчати інші види живих організмів)⁶⁰.
Коефіцієнт інтелектуальності – IQ	Тести на визначення інтелекту дають оцінку, яка відображає, наскільки продуктивність людини відхиляється від середньої продуктивності інших людей того ж віку. Коефіцієнт інтелектуальності визначається як середній бал – 100, найнижчі можуть наближатися до 0, а високі до 200. Стандартне (тобто середнє для всіх груп) відхилення – 16 балів у кожний бік. У кожного третього IQ перебуває між 84 і 100 балами, і така сама частина (34%) – з показниками від 100 до 116 балів. Люди поділяються людей з низьким IQ (від 10 до 84 балів) і людей з високим IQ (від 116 до 180 балів) ⁶¹ .

59

Столяренко Л. Д. Основы психологии : учебное пособие / Л. Д. Столяренко. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2000. – С. 236–238.

60

Kleinmann P. Psych 101: Psychology Facts, Basics, Statistics, Tests and More / P. Kleinmann. – Avon, Massachusetts: Adams Media a division of F +W Media, Inc., 2012. – 107–112 p.

61

Психология: текст лекций для студентов всех специальностей высшего технического учебного заведения / под ред. А. Г. Романовского, В. Е. Михайличенко, Т. В. Гуры. – Харьков : НТУ «ХПИ», 2012. – С. 91.

62

Психологія управління у бізнесі : навчальний посібник для підготовки бакалаврів усіх форм навчання / Е. Ф. Іпатов, К. М. Левківський, В. В. Павловський. – Харків; К. : НМЦВО, 2002. – С. 280–284.

63

Шеклтон В. Психологія лідерства в бізнесі / В. Шеклтон. – СПб. : Питер, 2003. – С. 75–78.

64

Психологія управління у бізнесі : навчальний посібник для підготовки бакалаврів усіх форм навчання / Е. Ф. Іпатов, К. М. Левківський, В. В. Павловський. – Харків; К. : НМЦВО, 2002. – С. 285–286.

65

Дафт Р. Л. Уроки лідерства / Р. Л. Дафт; при участі П. Лейн ; [пер. с англ. А. В. Козлова, под ред. проф. И. Ф. Андреевой]. – М. : Эксмо, 2006. – С. 303–307.

Фактори, які впливають на розвиток інтелекту та креативності

- **Виховання** нестандартного мислення, творчого підходу до справи, винахідливості, здатності до інновацій; ініціативності, високої комунікабельності, практичності, ризикованості.
- **Емоційні контакти** з навколишнім світом, позитивні емоції щодо оцінки своєї діяльності, позитивне мислення. Позитивне мислення характеризує конструктивне ставлення людей до своїх проблем і проблем людства. Воно характерне тим, що людина свідомо контролює свої думки, запобігаючи укоріненню негативних думок, емоцій, вірить у себе, в кінцевий успіх, залишається при будь-яких обставинах оптимістом⁶².

Цікавий факт	Головна ідея позитивного мислення полягає в тому, що у людини з позитивним мисленням формується своєрідна оптимістична філософія: кожна людина – потенційний геній; все в житті залежить від людини; людина лише там чогось досягає, де вірить у власні сили; немає поганого життя – є невміння жити; кожна криза, помилка в житті людини – це не катастрофа, а шанс змінити життя на краще; безвихідних ситуацій немає (безвихідна ситуація – це слабкість духу і визнання поразки); наше життя таке, яким його наші думки роблять; змінюючи аспекти нашого мислення, можна змінити своє життя; негативні думки і емоції ослаблюють нас, роблять хворими, а позитивні – сильними, здоровими і щасливими ⁶³ .
--------------	--

- **Вольові якості**: наполегливість, працелюбність, відповідальність, цілеспрямованість, впертість, рішучість.
- **Мотивація до безперервного навчання**. Організація, що знаходиться в процесі безперервного навчання, носить назву студіюючої⁶⁴.

Цікавий факт	За визначенням автора цього поняття Пітера Сенге, це «така організація, яка постійно розширює свою здатність створювати майбутнє» і що особливо важливо: «навчаючі організації – це новий ресурс конкурентоспроможності, але крім того, це новий підхід до роботи». Теоретично людина, що розділяє ідеї та цінності організації, привносить у роботу всю свою енергію, пристрасть і схвильованість, які не пов'язані з «грою за правилами». Їй внутрішньо притаманна відповідальність за саму гру, і якщо правила гри заважають досягненню загальних цілей, вона їх змінює. Саме такий підхід дозволяє досягати неможливого. В організаціях, які постійно навчаються, працюють люди, націлені на розвиток свого потенціалу для досягнення загальних результатів; формуються нові системи мислення, колективне прагнення виражається вільно, а люди безперервно вчать тому, як навчатися спільно. Навчання включає поряд з індивідуальним також і організаційне навчання, під яким розуміється передача та інтеграція знання окремих працівників, груп та організації в цілому. Саме навчання не обмежується тільки інформацією, що дає якесь нове знання, а включає все те, що формує людину, його сприйняття світу і характер відносин з ним. Це розглядається як обов'язкова умова практичного використання знань ⁶⁵ .
--------------	---

- **Релаксація** дозволяє понизити рівень напруження в тілі, особливо в серці і мозку, що приводить до поліпшення загального стану, накопичення енергії і кращої концентрації.
- **Самостійність, вільний індивідуалізм, індивідуалізм** прагне створити свій мікросвіт та відмежуватися від іншого суспільства. Елементами індивідуалізму є незалежне існування або автономія, самодостатність і можливість обмежувати себе.
- **Прагнення до досконалості, потреба постійно розпочинати щось нове.** Прагнення до досконалості завжди і у всьому досягати досконалості – це переконаність у тому, що будь-яка робота повинна виконуватися без помилок і що всі зусилля повинні призводити до такого результату. Людина з подібними схильностями розуміє, що досконалості домогтися дуже важко, але це розуміння не зупиняє його від того, щоб у своїх діях керуватися прагненням до досконалості.
- **Націленість на успіх, планування на кілька років наперед.** Людина, націлена на успіх, зосереджена на своєму бажанні досягти успіху і поступово все більше відривається від реальності (того фундаменту, на якому ґрунтується справжній успіх). До того ж, її мета, «заради чого» вона діє, – досягнення успіху. Коли успіх приходить, «заради чого» більше не існує.
- **Генетична спадковість.**

Цікавий факт	З розвитком біологічної науки і зокрема генетики у ХХ ст. з'явилася генетико-соціальна концепція розвитку людини. Її прибічники вважають, що на розвиток людини впливають як біологічний, так і соціальний фактори. Вплив біологічного фактора виявляється у передачі через генну інформацію (спадковість) певних задатків, які становлять лише можливості для фізичного і соціального розвитку особистості ⁶⁶ .
--------------	---

66

Психологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. І. Ф. Прокопенка. – Харків : Фоліо, 2012. – С. 136–139.

Нотатки

[illegible]

Практичне завдання

Завдання 1. Запитання для обговорення:

1. Які риси притаманні творчій особистості?
2. Що заважає процесу творчості?
3. Що кожен з вас розуміє під поняттям «інтелект»?
4. Чому інтелект пов'язаний з адаптацією людини?
5. Які фактори особисто для кожного з вас впливають на ваш інтелект?
6. Які фактори особисто для кожного з вас впливають на вашу креативність?
7. Як ви вважаєте, завжди накопичений досвід сприяє створенню чогось нового?
8. Будь-яку людину з високим інтелектом можна назвати творчою особистістю?
9. Відмінні чи ні поняття *розумна* і *творча* людина? В чому різниця?
10. Які фактори сприяють розвитку інтелекту та креативності? Наведіть власні приклади.
11. Які види інтелекту ви знаєте? Наведіть приклади.
12. Які фактори сприяють та перешкоджають розвитку інтелектуальних здібностей?
13. Який зв'язок інтелекту з вербальністю?
14. В чому полягає зв'язок інтелекту з мисленням?
15. Що таке коефіцієнт інтелекту? В яких межах він може коливатися?

Завдання 2. Визначення рівня сформованості абстрактного мислення (тест на складні аналогії)

Інструкція⁶⁷

На бланку перед вами 20 пар слів, які знаходяться між собою в логічному зв'язку.

Інструкція. Ви повинні, по-перше, визначити відповідність між словами в парі. А потім підібрати найбільш близьку до неї по аналогії (асоціації) пару слів з прикладів. Після цього напишіть букву, яка відповідає знайдений у прикладі аналогії. Приклади 6 типів та відповідні їм букви наведені нижче.

Приклади:

- А. Вівця – отара
- Б. Малина – ягода
- В. Море – океан
- Г. Світло – темрява
- Д. Отруєння – смерть
- Е. Ворог – неприятель

1. Переполох – втеча
2. Фізика – наука
3. Правильно – вірно
4. Грядка – город
5. Пара – два
6. Слово – вираз
7. Активний – пасивний
8. Свобода – воля
9. Країна – місто
10. Хвалити – сварити
11. Помста – підпал
12. Десять – число
13. Плакати – ревіти
14. Розділ – роман
15. Спокій – рух
16. Сміливість – героїзм
17. Прохолода – мороз
18. Обман – недовіра
19. Спів – мистецтво
20. Тумбочка – шафа.

67

Романовский А. Г. Психология: практикум : учебное пособие / [А. Г. Романовский, Т. В. Гура, О. А. Игнатюк, Н. С. Моргунова, О. А. Резван]. – Харьков : Точка, 2014. – С. 68–71.

68

Нестуля О. О. Основи лідерства. Тренінг лідерських якостей та практичних навичок менеджера : навчальний посібник / О. О. Нестуля, В. В. Карманенко. – К. : Знання, 2013. – С. 234–236.

Завдання 3. Виконайте вправу 1 на розвиток інтелекту та творчих здібностей. Проаналізуйте одержані результати.

Вправа 1. Непередбачені наслідки

В умовах обмеженого часу (10 хвилин) пропонується записати в шаблоні для виконання різні варіанти наслідків одного з двох фантастичних явищ:

1. Що відбудеться, якщо на Землі наступить вічна темрява?
2. Які наслідки можуть бути, якщо зникне Інтернет?

Завдання 4.

Вправа 2. «10 життєвих уроків»

Працюємо попарно. Кожна пара ознайомлюється з матеріалами (матеріали для ознайомлення представлені нижче). Потім кожна пара обговорює життєвий урок, висловлює свої думки про прочитане і пропонує свої доповнення, які є актуальними для розвитку інтелектуальних та творчих здібностей бізнес-лідера. Бажано життєві уроки адаптувати до власного досвіду підприємницької діяльності.

Матеріали для ознайомлення

10 життєвих уроків видатного бізнес-лідера Стіва Джобса

1. «Інновація відрізняє лідера від наздоганяючого». Нові ідеї не мають меж. Все залежить від вашої фантазії.
2. «Будь еталоном якості. Деякі люди не потрапляли в оточення, де новаторство було головним козирем». Використовуйте свої таланти, можливості та вміння найкращим доступним способом і перестрибніть конкурентів, додавши чогось особливого, чого у них немає.
3. «Є тільки один спосіб виконати важку роботу – полюбити її. Якщо ви до цього не дійшли, почекайте. Не хапайтеся за справу. Як і все інше, підказати цікаву справу вам допоможе ваше серце». Шукайте заняття, яке дасть вам відчуття сенсу, цілеспрямованості і задоволення в житті. Наявність мети і прагнення до її реалізації надає життю сенс і задоволення.
4. «Ви знаєте, що ми їмо їжу, яку вирощують інші люди. Ми носимо одяг, який пошили інші люди. Ми говоримо на мовах, які були придумані іншими людьми. Це прекрасний привід створити що-небудь таке, що могло б стати корисним людству».
5. «Ця фраза з Буддизму: Думка новачка. Чудово мати думку новачка». Це вид думки, який дає змогу побачити речі такими, які вони є, який постійно і в одну мить може принести усвідомлення вихідної сутності всього.
6. «Ми думаємо, що здебільшого дивимось телевизор для того, щоб відпочив мозок, і працюємо за комп'ютером, коли хочемо включити звивини». Безліч наукових досліджень протягом десятиріч наочно підтверджували, що телебачення згубно впливає на психіку і звичаї.
7. «Я єдина людина, яка знає, що таке втратити чверть мільярда доларів за рік. Це дуже добре формує особистість». Немає такого поняття, як успішна людина, яка жодного разу не оступилася або не допустила помилки. Є лише успішні люди, які допустили помилки, але потім змінили своє життя і свої плани, ґрунтуючись на допущених раніше помилках (не допускаючи їх у подальшому).
8. «Я б обміняв усі свої технології на зустріч із Сократом». Сократ, Леонардо да Вінчі, М. Копернік, Ч. Дарвін і А. Ейнштейн є джерелом натхнення для самостійних мислителів, але Сократ був першим.
9. «Ми знаходимось тут, щоб зробити свій внесок у цей світ. А інакше навіщо ми тут?». Ми всі народжуємося з даром, щоб дати йому певне життя. Цей дар, або ця думка, – ваше покликання, ваша мета. І вам не потрібен наказ, щоб втілити її в життя. Тільки знайдіть свою мету.
10. «Ваш час обмежений, не витрачайте його, проживаючи чуже життя. Не потрапляйте на гачок віровчення, яке існує в думках інших людей. Не дозволяйте поглядам інших заглушити ваш власний внутрішній голос. І дуже важливо мати мужність прислухатися до свого серця та інтуїції. Вони так чи інакше вже знають, що ви дійсно хочете зробити. Все інше – другорядне»⁶⁸.

Дайте відповіді на запитання в шаблоні.

Шаблон для виконання

Завдання 1	Обговорення																																																												
Запитання 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15.																																																													
Завдання 2	Аналіз одержаних результатів на рівень абстрактного мислення																																																												
	<div>Ключ</div> <table><tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td><td>10</td><td>11</td><td>12</td><td>13</td><td>14</td><td>15</td><td>16</td><td>17</td><td>18</td><td>19</td><td>20</td></tr><tr><td>Д</td><td>Б</td><td>Е</td><td>А</td><td>Е</td><td>А</td><td>Г</td><td>Е</td><td>В</td><td>Г</td><td>Д</td><td>Б</td><td>Е</td><td>А</td><td>Г</td><td>Е</td><td>В</td><td>Д</td><td>Б</td><td>В</td></tr></table> <div>Оцінка результатів тесту</div> <table><tr><td>Бали</td><td>9</td><td>8</td><td>7</td><td>6</td><td>5</td><td>4</td><td>3</td><td>2</td><td>1</td></tr><tr><td>Кількість правильних відповідей</td><td>19–20</td><td>18</td><td>17</td><td>15–16</td><td>12–14</td><td>10–11</td><td>8–9</td><td>7</td><td>6</td></tr></table> <div>1–3 – низький рівень розвитку 4–7 – середній рівень розвитку 7–9 – високий рівень розвитку</div>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	Д	Б	Е	А	Е	А	Г	Е	В	Г	Д	Б	Е	А	Г	Е	В	Д	Б	В	Бали	9	8	7	6	5	4	3	2	1	Кількість правильних відповідей	19–20	18	17	15–16	12–14	10–11	8–9	7	6
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20																																										
Д	Б	Е	А	Е	А	Г	Е	В	Г	Д	Б	Е	А	Г	Е	В	Д	Б	В																																										
Бали	9	8	7	6	5	4	3	2	1																																																				
Кількість правильних відповідей	19–20	18	17	15–16	12–14	10–11	8–9	7	6																																																				
Завдання 3																																																													
Вправа	1. Які висновки з помилок має зробити лідер? 2. Що найкраще формує особистість? 3. Навіщо кожен із нас перебуває тут, на Землі?																																																												

Список рекомендованих джерел

I. Основні джерела

1. *Kleinmann P.* Psych 101: Psychology Facts, Basics, Statistics, Tests and More / P. Kleinmann. – Avon, Massachusetts: Adams Media a division of F +W Media, Inc., 2012. – 288 p.
2. *Бандурка А. М.* Професіоналізм і лідерство / А. М. Бандурка, С. П. Бочарова, Є. В. Землянська. – Харків : Титул, 2006. – 578 с.

II. Додаткові джерела

1. *Адлер Х.* НЛП: современные психотехнологии / Х. Адлер. – СПб. : Питер, 2000. – 160 с.
2. *Квинн В.* Прикладная психология / В. Квинн. – СПб. : Питер, 2000. – С. 164–165.
3. *Нестуля О. О.* Основи лідерства. Тренінг лідерських якостей та практичних навичок менеджера : навчальний посібник / О. О. Нестуля, В. В. Карманенко. – К. : Знання, 2013. – С. 238–240.

Завдання для самостійної роботи

1. Виконайте індивідуальні домашні завдання:

1.1. Проведіть дослідження особливостей опосередкованого запам'ятовування і його продуктивності⁶⁹.

Інструкція. Вам буде запропонований для запам'ятовування перелік слів і словосполучень. Через 40–60 хвилин необхідно відтворити матеріал, який надається. Кожне зображення визначаєте номером, що відповідає порядку слів і словосполучень.

Після інструктажу, слова і словосполучення зачитуються з інтервалом в 30 секунд.

1. Веселе свято
2. Важка робота
3. Розвиток
4. Смачна вечеря
5. Сміливий вчинок
6. Хвороба
7. Щастя
8. Розлучення
9. Дружба
10. Темна ніч
11. Печаль
12. Весела компанія.

Оцінка результатів. При оцінці результатів дослідження підраховується кількість правильно відтворених слів і словосполучень. Середня норма – 7 слів.

Усі зображення можна класифікувати за 5 основними видами:

- абстрактні – у вигляді ліній, не оформлених в який-небудь впізнаний образ;
- знаково-символічні – у вигляді знаків або символів (геометричні фігури, стрілки і тому подібне);
- конкретні – конкретні предмети;
- сюжетні – зображувані предмети, персонажі об'єднані в яку-небудь ситуацію, сюжет, або один персонаж, що виконує яку-небудь діяльність;
- метафоричні – зображення у вигляді метафор, художньої вигадки.

1.2. Виконайте вправу на розвиток творчого мислення та креативності⁷⁰.

Прослухайте початок розповіді, а потім впродовж 10 хвилин придумайте закінчення розповіді і запишіть на шаблоні. Критерії оцінювання: завершеність розповіді, яскравість та оригінальність образів, незвичайність розвороту сюжету, незвичайна кінцівка. Початок розповіді: «Сутеніло. На вулиці накрапав неприємний дощик. На трамвайній зупинці під парасолькою стояли дві дівчини, вони про щось тихо розмовляли. Раптом...».

2. Складіть кросворд на тему: когнітивні процеси (10 найменувань).

3. Наведіть приклад зі свого життєвого досвіду виду інтелекту.

4. Дайте відповіді на запитання:

Запитання 1. Доведіть, що установка, мотивація, емоційний стан, рівень концентрації уваги та значимість інформації сприяє продуктивності пам'яті. Наведіть 1–2 приклади.

Запитання 2. Проранжуйте (поставте за значущістю), на вашу думку, фактори, які впливають на розвиток інтелекту та креативності. Відповідь обґрунтуйте.

5. Складіть психологічний портрет успішного керівника бізнес-лідера, враховуючи особливості когнітивних якостей:

- 5.1. Пам'ять, мислення;
- 5.2. Інтелект, креативність.

69

Романовский А. Г. Психология: практикум : учебное пособие / [А. Г. Романовский, Т. В. Гура, О. А. Игнатюк, Н. С. Моргунова, О. А. Резван]. – Харьков : Точка, 2014. – С. 81–83.

70

Романовський О. Г. Практикум з основ психології : навчальний посібник / О. Г. Романовський, З. О. Черваньова, О. С. Пономарьов. – Харків : НТУ «ХПІ», 2001. – С. 119 – 120.

Шаблон для виконання

<p>1.1. Оцінка результатів дослідження.</p> <p>1.</p> <p>2.</p> <p>3.</p> <p>4.</p> <p>5.</p> <p>6.</p> <p>7.</p> <p>8.</p> <p>9.</p> <p>10.</p> <p>11.</p> <p>12.</p>	<p>4.1. Приклади:</p>
<p>1.2. Закінчіть розповідь:</p>	<p>4.2.</p> <p>Фактор 1</p> <p>Фактор 2</p> <p>Фактор 3</p> <p>Фактор 4</p>
<p>2. Кросворд</p>	<p>5.1. Психологічний портрет успішного бізнес-лідера:</p> <p>Пам'ять</p> <p>Мислення</p>
<p>3. Приклад інтелекту</p>	<p>5.2. Психологічний портрет успішного бізнес-лідера:</p> <p>Інтелект</p> <p>Креативність</p>

Тест

1. **Пізнавальний психічний процес, що лежить в основі здібностей людини, є умовою навчання, придбання знань, формування емоцій і навичок (оберіть одну правильну відповідь):**
 - мислення
 - інтелект
 - творчість
2. **Який процес пам'яті відновлює збережений матеріал пам'яті для використання в діяльності і спілкуванні (оберіть одну правильну відповідь):**
 - запам'ятовування
 - відтворення
 - забування
3. **Яка півкуля відповідає за одержання знань, вмінь та навичок?**
 - ліва півкуля
 - права півкуля
 - обидві півкулі
4. **Пам'ять – основа для формування різних практичних і трудових навичок, руху, письма (оберіть одну правильну відповідь):**
 - довільна
 - рухова
 - образна
5. **Який вид пам'яті підштовхує до дій або навпаки стримує дії, сприяє функціонуванню інших видів пам'яті (оберіть одну правильну відповідь):**
 - сенсорна
 - образна
 - емоційна
6. **Фактор, необхідний бізнес-лідеру, який полягає у швидкому відтворенні відомостей, які запам'яталися, необхідних безпосередньо в даний момент називається (оберіть одну правильну відповідь):**
 - продуктивність пам'яті
 - креативність
 - інтелект
7. **Промовляння вголос або пошепки прочитаного матеріалу, яке є важливим для ефективного запам'ятовування – це пам'ять:**
 - мовно-логічна
 - словесно-логічна
8. **Готовність суб'єкта, яка забезпечує цілеспрямований процес протікання успішної діяльності приватного підприємця, сприяє швидкому запам'ятовуванню (оберіть одну правильну відповідь):**
 - емоційність
 - установка
 - значимість інформації
9. **Об'єм короткотривалої пам'яті дорослої людини в нормі складає предметів (оберіть одну правильну відповідь):**
 - 3–5
 - 5–9
 - 10–12

10. Закономірність, яка полягає в тому, що чим більше видів пам'яті приймає участь у запам'ятовуванні, тим довше зберігається матеріал та краще відтворюється:

- закон запам'ятовування
- закон короткотривалої пам'яті

11. У чому сутність механічного запам'ятовування?

- багаторазове повторення матеріалу переводить інформацію в довготривалу пам'ять
- закріплення зовнішніх особливостей об'єктів, що запам'ятовуються, без розуміння їх смислу і значення

12. Який процес мислення полягає у встановленні зв'язків між об'єктами і явищами дійсності в словесній формі:

- поняття
- судження

13. Виділіть операції мислення:

- аналіз
- порівняння
- судження

14. Який із шляхів активізації мислення допомагає бізнес-лідеру жити у згоді з самим собою та використовувати свій внутрішній потенціал:

- активна творча діяльність мислення
- позитивне мислення

15. Інтелект сучасною наукою ґрунтується на тому, що він:

- успадковується
- є здатністю адаптуватися до довкілля

16. Здатність народжувати оригінальні ідеї в умовах виникнення нових проблем:

- інтелект
- мотивація

17. Оригінальність, продуктивність, гнучкість відносяться до:

- перешкод креативності
- параметрів креативності

19. Фактор, який впливає на розвиток інтелекту та креативності і полягає у зменшенні напруги, розслабленні після сильних переживань або фізичного навантаження:

- ремінісценція
- релаксація

20. Інтелект, який полягає в здатності оперувати абстракціями, здатністю вчитися, адаптуватися до обставин:

- конкретний
- поведінковий

21. Оцінка, яка відображає, наскільки продуктивність людини відхиляється від середньої продуктивності інших людей того ж віку:

- коефіцієнт інтелекту
- вербальна експресивність
- вербальна гнучкість

22. Сукупність вроджених здібностей до мислення:

- придбаний інтелект
- потенційний інтелект

23. Виховання нестандартного мислення, емоційні контакти, вольові якості відносяться до:

- факторів, які впливають на розвиток інтелекту та креативності
- шляхів активізації підприємницького мислення

24. Рух думки від часткового до загального називається:

- індукція
- дедукція

25. Уявне угруповання предметів і явищ за їх загальними і істотними ознаками:

- абстрагування
- узагальнення

26. Критерієм мислення успішного бізнес-лідера є:

- науковість
- аналогія

27. Відтворення почутого, вирішення проблеми по алгоритму, застосування готових знань:

- творче мислення
- репродуктивне мислення

28. Яскравість мовлення, усного й письмового:

- вербальна гнучкість
- вербальна експресивність

29. Мислення, направлене на знаходження єдиного правильного рішення задачі:

- дивергентне
- конвергентне

30. Серія логічно пов'язаних висловлювань, з яких виводиться нове знання:

- умовивід
- судження

31. Пам'ять, яка здійснюється автоматично і без особливих зусиль з боку людини, без постановки мети:

- довільна пам'ять
- мимовільна пам'ять

31. Більш повне і точне відтворення запам'ятовуваного матеріалу, яке спостерігається через деякий час після його заучування:

- рефлексія
- ремінісценція

32. Пам'ять, за допомогою якої переробляється найбільший об'єм інформації, відсівається непотрібна і залишається потенційно необхідна інформація:

- оперативна
- короткотривала

33. Які види інтелекту відносяться до теорії інтелекту Р. Стернберга?

- аналітичний
- абстрактний
- творчий
- практичний
- потенційний

34. Які види інтелекту запропонував Г. Гарднер?

- візуально-просторовий
- конкретний
- музичний
- творчий інтелект
- натуралістичний

35. Відмова від стереотипного мислення, гнучкість та оригінальність, вміння генерувати велику кількість ідей – це:

- творчість
- креативність
- інтелект

Нотатки

[illegible]

Навчальне видання

Романовський Олександр Георгійович

Крос-культурні комунікації для бізнес-лідерів

Навчальний посібник

Літературний редактор *В. Мілевська*
Комп'ютерне верстання *Н. Карякіної*

Формат 60x84/8. Ум. друк. арк. 4,65. Наклад 300 пр. Зам. 441

ДП «НВЦ «Пріоритети»
01014, м. Київ, вул. Петра Болбочана, 8, корп. 6
тел./факс: 254-51-51

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК №3862 від 18.08.2010